

האחריות חוזרת ליזמים: מהפכה בבטיחות באתרי הבנייה

ועדת העבודה והרווחה אישרה תקנות בטיחות חדשות שמחייבות את היוזמים והקבלנים לקחת אחריות ישירה לבטיחות באתרי בנייה, והשינוי עשוי לטלטל את הענף כולו

תאונה במלון בתל אביב
צילום: דוברת המשרה

טור אורח
עו"ד קלאודיה דוד

לאחר שנים של דיונים אישרה לאחרונה ועדת העבודה והרווחה של הכנסת את תקנות הבטיחות בעבודה (עבודות בנייה) החדשות: רפורמה מקיפה שמטלטלת את כל תפיסת ניהול הבטיחות בענף. מדובר במהלך שמבקש לשנות את המשוואה הישנה, שבמרכזו עמד מנהל העבודה, ולהעביר את מרכז הכובד לכתיבתם של היוזמים ומבצעי הבנייה - אותם גורמים שכפועל שולטים במשאבים, בלוחות הזמנים ובתכנון העבודה באתר.

כדי להבין את גורל השינוי, צריך להיזכר במצב שהיה קיים עד היום. במשך עשרות שנים, מנהל העבודה - שכיר מטעם הקבלן - נשא רובה המכריע של האחריות המשפטית לבטיחות באתר. בפועל, לאיש הזה לא היו הכלים האמיתיים להשפיע: הוא לא קבע את התקציב, לא שלט על לוחות הזמנים, ולעתים גם לא נהנה מגיבוי ניהולי. התוצאה הייתה מצב אבסורדי: מי שנדרש להבטיח את חיי העובדים היה בעל סמכות מצומצמת וחלשה.

התקנות החדשות מבקשות לפרוץ את המעגל הזה. הן יוצרות מדרג אחריות חדש וברור: היום - המזמין - לא יכול עוד לעמוד מנגד, מעתה, לפני שמתחילים בעבודה, עליו לוודא שקיימת תכנית בטיחות מלאה, לצרף אותה לפנקס הכללי, ולהקצות את המשאבים הנדרשים ליישומה. יתרה מזאת - עליו למנות בקר בטיחות, מהנדס רשום שתפקידו להגיע לאתר במתמם קריטיים, לבחון את יישום התכנית, לאתר כשלים ולדווח ליום עצמו. במקביל, על מבצע הבנייה מוטלות חובות מחמירות לא פחות. הוא לא יכול להתחיל בעבודה בלי שמינה מנהל עבודה שרשום במרשם ייעודי, ובאתרים גדולים - גם מנהל אתר בכיר, מהנדס או הנדסאי, שיחתום על תכנית הבטיחות ויוודא את עדכונה אחת ל-30 יום לפחות. המנהל הזה נדרש לוודא שהעובדים מקבלים הדרכות, שהציוד עומד בדרישות התקן, ושכל סיכון לא קביל מטופל לאלתר. המשמעות היא פשוטה: האחריות כבר איננה נחלתו הבלעדית של

עד היום, יזמים רבים הסתתרו מאחורי הטענה כי האחריות מוטלת על הקבלן או מנהל העבודה. התקנות החדשות מחייבות גם אותם להידרש לתחום הבטיחות

מנהל העבודה בשטח. היא מתחלקת, נברקת, ומספסת אל ראש הפירמידה. מי שמזמין את העבודה, מי שמממן אותה, ומי שמבצע אותה - כולם שותפים מלאים לאחריות הפלילית והאזרחית על בטיחות הפועלים. הרפורמה נועדה להילחם בתופעת תאונות העבודה בענף הבנייה אשר הפכה מזמן ל"מכת מדינה". בהחלט ניתן לראות בתקנות "מהפכה שקטה". הן משנות את מוקדי הכוח, יוצרות תפקידי מפתח חדשים ומחייבות תכנון מוקדם שלא היה קיים ורתומות את היוזמים לתחום הבטיחות.

ההשלכות המשפטיות: חשיפה לאחריות פלילית

עד היום, יזמים רבים הסתתרו מאחורי הטענה כי האחריות מוטלת על הקבלן או מנהל העבודה. התקנות החדשות מחייבות גם אותם להידרש לתחום הבטיחות: יום שלא יוודא מינוי בקר בטיחות או שלא יגיב לדו"חות על כשלים - חשוף לאחריות פלילית. גם הקבלנים נדרשים למעריך פנימי הדוק יותר. כשל במינוי מנהל עבודה מוסמך או בהעמדת משאבים מספקים עשוי להיחשב עבירה על התקנות. בתי המשפט יידרשו לבחון

האם המדינה תעמיד די מפקחים בשטח? האם תופעל מדיניות ענישה מרתיעה נגד יזמים שיחסכו באמצעי בטיחות? האם בתי המשפט יישמו את חובת האחריות החדשה גם במישור הפלילי, כך שהמסר יעבור באופן ברור?

בעתיד את גבולות האחריות, אך ברור שהתקנות יאפשרו הרחבת מעגל הנאשמים גם כלפי שדרת הניהול העליונה.

שינוי בחוזים ובביטוח: התאמות בהסכמים

במישור ההתקשרויות, התקנות מחייבות שינוי בנוסחי ההסכמים. יזמים יידרשו לכלול בהסכמי הקבלנות סעיפים מפורטים לגבי תכנית הבטיחות, הקצאת משאבים, סמכויות בקר הבטיחות, ומנגנוני דיווח ותיווך ליקויים. הקבלנים מצדם יצטרכו לוודא שהחוזים משקפים את המעמסה הכלכלית הנוספת - אחרת, הם עלולים למצוא עצמם מחויבים למימון משימות בטיחות שלא הוערכו מראש. גם תחום הביטוח יצטרך להתאים עצמו. פוליסות קבלנים צפויות לכלול דרישות מחמירות יותר: הוכחת מינוי בקר בטיחות, אישור קיום תכנית בטיחות מעודכנת, ותיעוד ביקורות.

ייתכן שחברות הביטוח יתנו תגובות לפרויקטים שמקפידים על יישום התקנות - אך גם יסרכו לכסות תאונות במקרים שבהם היוזם או הקבלן הפרו את חובותיהם החדשות. כאן נכנסת שאלת האכיפה.

מעבר מתרבות "טפסים" לתרבות ניהול

החשש הגדול הוא שהתקנות יהפכו לאוסף מסמכים: תכניות בטיחות יוכנו כדי לסמן וי, בקרי בטיחות ימונו אך ידווחו באופן טכני בלבד, והיוזמים יראו בכך "עוד דרישה רגולטורית". אם כך יהיה, לא תושג המטרה - הצלת חיים. אך אם היוזמים והקבלנים יפנימו שמדובר גם בהגנה כלכלית ומשפטית עליהם עצמם - פחות סיכונים, פחות אחריות משפטית, פחות תביעות - ייתכן שנראה שינוי אמיתי בתרבות העבודה בענף.

הכותרת שימשה מנהל בפרקליטות מחוז ת"א (פלילי) ובין היתר יו"ר פורום הרשלנות בפרקליטות המדינה. כיום בעלת משרד המתמחה בעבירות רשלנות, אכיפה פנימית ובטיחות בעבודה